

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

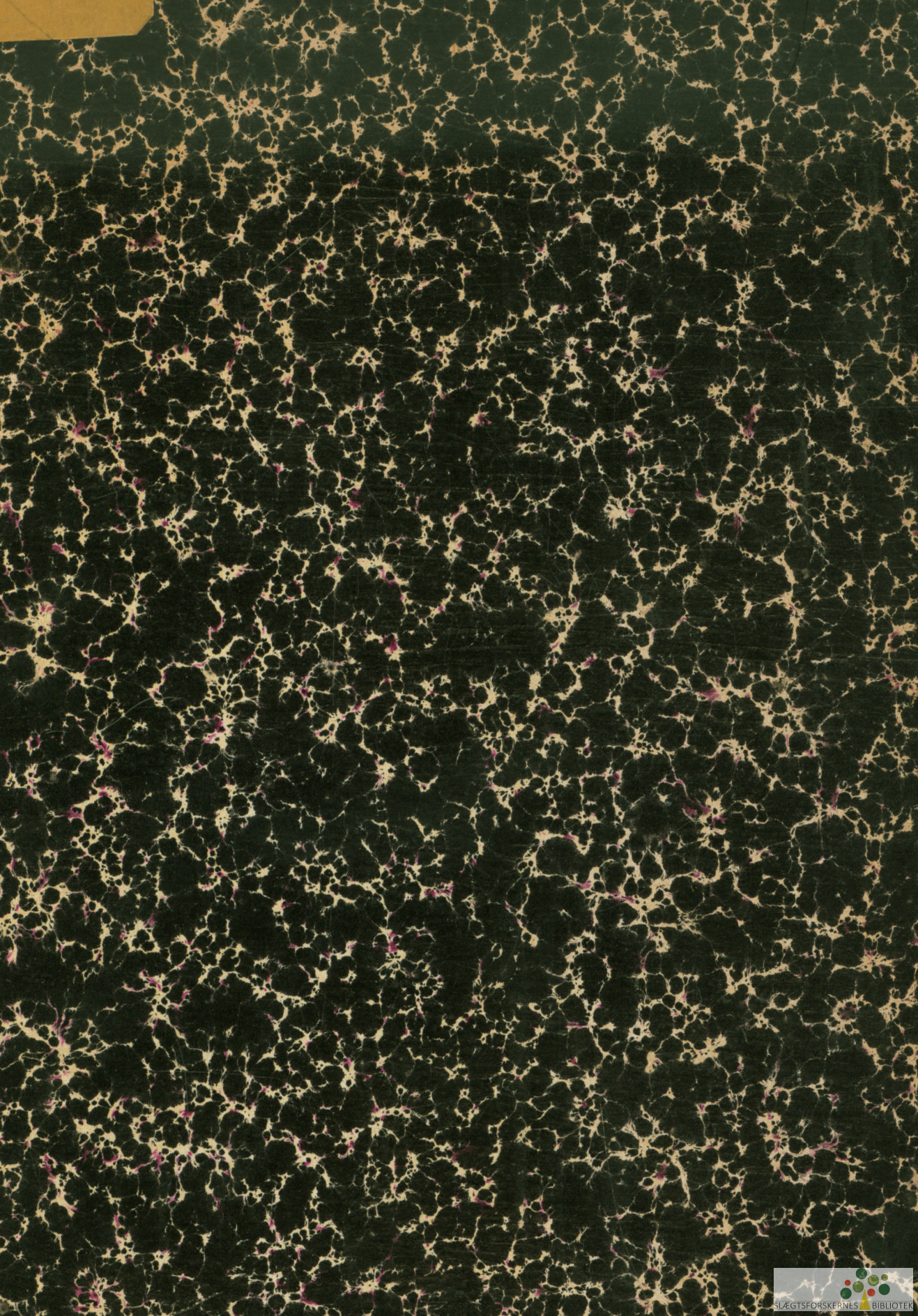
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Alkymisten Borri ved Frederik III's Hof.

Af AUG. FJELSTRUP.

Det er i vore Dage, hvor Kemien spiller en saa fremtrædende Rolle baade i teoretisk og praktisk Henseende, ret mærkeligt at tænke paa, at den som egentlig Videnskab næppe er et Par Aarhundreder gammel.

Det var utvivlsomt Metallernes Udvinning og Bearbejdelse, som først henlede Opmærksomheden paa kemiske Fænomener, og tidlig dukkede den Tanke op, at man maatte kunne fremstille de ædle Metaller af mindre værdifulde. Allerede i græske Skrifter fra Aleksandria omkring Midten af det 4. Aarhundrede e. Kr. omtales Bestræbelserne for at fremstille Guld og Sølv af andre Metaller, og selve denne Kunst kaldtes »Kemia« eller »Kymia«. Ved Erobringen af Ægypten, midt i det 7. Aarhundrede, gjorde Araberne Bekendtskab med »Al-kymi«, som det med den arabiske Artikel kom til at hedde, og med dem udbredtes den efterhaanden til de erobrede Lande langs med Afrikas Nord-

kyst og til Spanien, som jo allerede i Begyndelsen af det 8. Aarhundrede kom under mavrisk Herredømme. Fra Mavrerens spanske Universiteter spredtes saa Kendskabet til Alkymi over de øvrige europæiske Lande, og i det 13. Aarhundrede var den ivrigt dyrket i hele Vest- og Mellemevropa.

Den ligefrem overvældende Mængde skrevne og trykte alkymistiske Litteratur indeholder mangfoldige Beskrivelser af, hvorledes man skulde fremstille »Tinkturen« eller »de vises Sten«, det vidunderlige Præparat, som kunde forvandle de uædle Metaller til ædle. Dels er dog disse Beskrivelser sørgeligt uoverensstemmende, dels har Forfatterne i Reglen og vistnok forsætlig benyttet et saa uklart og billedrigt Sprog, at deres Recepter ikke er til at arbejde efter.

Naar det var lykkedes »Adepten« at fremstille »Tinkturen«, kunde han med en forsvindende lille Mængde deraf helt eller delvis forvandle Kviksølv, Bly eller Tin til Sølv eller Guld. Desuden kunde »de vises Sten« som en Universalmedicin helbrede for eller beskytte imod alle mulige Sygdomme, og man kan da ikke undres over, at et saadant Vidunderslof var det Maal, som Tusinder af Mennesker, uden Hensyn til Kundskaber, Stilling, Alder eller Køn, higede efter at naa. I det 14.—16. Aarhundrede betragtedes Metalforvandlingen af saa godt som alle Naturkyndige som et Faktum, og først i det 17. Aarhundrede begynder »Kemien« at tage Afstand fra »Alkymi« eller »Guldmageri«.

Metallerne betragtedes som sammensatte af to forskelligartede Bestanddele, af hvilke den ene repræsenterede det »metalagtige«, den anden det »brændbare«, og de forskellige Metaller antoges at indeholde disse to Bestanddele i forskellige Blandingsforhold. Kunde man da fremkalde en Æn-

dring i Blandingsforholdet, kunde man ogsaa forvandle et Metal til et andet. Man saa jo, hvorledes Kobber ved Paavirkning af Arsendampe fik Sølvets Farve og Glans og ved Smeltning med Zinkilte kom til at se ud som Guld, og disse Fakta betragtedes fejlagtig som Beviser for en begyndende Metalforvandling. Det mangelfulde Kendskab til Metalsaltene bevirkede, at det Lag af udskilt Sølv, hvormed Kobber overtrækkes i en Opløsning af et Sølvsalt, og det Overtræk af udskilt Kobber, hvormed Jern dækkes i en Opløsning af et Kobbersalt, ligeledes udtýdedes som Eksempler paa en partiel Metalforvandling. Ogsaa Sølv- og Guldamalgamer opfattedes som opstaaede ved Forvandling af Kviksølv til ædle Metaller, hvis Analyse var saa mangelfuld, at f. Eks. Legeringer af Sølv med en ringe Guldmængde bestode Guldrøven. Paa Grund af de grumme tarvelige analytiske Metoder vidste man heller ikke, at de ædle Metaller ofte findes i smaa Kvantiteter i andre Metaller og Metalforbindelser; naar disse smaa Guld- og Sølv-mængder da viste sig ved de alkymistiske Operationer, blev de betragtede som fremkomne ved Metalforvandling. At der endelig af entreprenante Alkymister forsætlig blev indsmuglet Guld eller Guldforbindinger i Diglen, er tilstrækkelig bekendt og bidrog, naar det blev opdaget, selvfølgelig til at vække Mistro mod alt »Guldmageri«.

For at finde »Tinkturen« eller »de vises Sten«, som jo skulde fremkalde Metalforvandlingen, prøvede Alkymisterne alle mulige Substanser fra alle tre Naturriger, Mineralier, Planter, lavere og højere Dyreformer og alle de forskellige Dele af Menneskelegemet. Beskrivelserne af Fremstillingsmaaden, navnlig i de ældre alkymistiske Skrifter med de fantastiske Titler, de besynderlige Tegn og ofte uforstaaelige billedlige Udtryk, er mere egnede til at vildlede end vejlede, og rimeligvis forsætlig — det er næppe sandsynligt, at en Adept, som ejede eller mente at eje den uvurderlige Hemmelighed, skulde være tilbøjelig til at publicere den. »Tinkturen«

beskrives ofte som et tungt, rødt Pulver; men selv om Metalforvandling paa Kemiens nuværende Standpunkt ikke kan betragtes som en Umulighed, er det dog aldeles utvivlsomt, at den aldrig er bleven udført.

At største Delen af de alkymistiske Arbejder har været planløse og deres Resultater fejlagtig udtýdede, kan ikke nægtes; men Alkymisterne har dog faktisk været den videnskabelige Kemis Pionerer, og det meget betydelige Antal kemiske Iagttagelser, som skyldes dem, har lagt Grunden til den moderne Kemis imponerende Bygning.

De første nøjagtige Beskrivelser af Kviksølv, Sølv, Guld, Bly, Kobber, Jern, Arsen, Svovl og flere andre Stoffer skyldes Alkymister i det 8. Aarhundrede, og fra samme Tid finder man angivet ret korrekte Fremstillingsmaader for Salpetersyre, Kongevand, Helvedsten, Sublimat m. m. I det 9. Aarhundrede omtales Fremstillingen af Alkohol, Auripigment, Realgar, Boraks og Forbindelser af Svovl med Jern og Kobber. Det 12. og 13. Aarhundredes Alkymister kunde desuden fremstille Potaske, Kali, Kalk, Zinnober, Blyhvidt, Mønje, Kobber- og Blyacetat, Salpeter og forskellige Krudtblandinger, godtgjorde Luftens Betydning for Forbrændingen og arbejdede bl. a. med Rektifikation af Vinaand. I det 15. Aarhundrede omtales Antimon, Vismut, Saltsyre, Fremstillingen af Akvavit af Vin og Øl, Udvingningen af Kobber af Kobberkis, ligeledes Knaldguld, forskellige Kviksølvsalte, Ammoniak og Æter. I det 16. Aarhundrede opdagedes Zink og forskellige Luftarter, og det 17. Aarhundrede bragte bl. a. forbedrede Fremstillingsmaader for Saltsyre og Salpetersyre, Glas og mangfoldige Farvestoffer, svovlsurt Kali og svovlsurt Natron. Fosforet opdagedes under et Forsøg paa at fremstille »de vises Sten« af Menneskeurin, og man har i Alkymiens Historie i det hele taget talrige Eksempler paa — hvad forøvrigt er fælles for de fleste eksperimentelle Naturvidenskaber — at Eksperimen-

terne har ført til ganske andre Opdagelser end de tilsigtede. Ved at bane Vejen for den frugtbareste af de moderne Naturvidenskaber har Alkymisterne bidraget til at finde »de vises Sten« i en ganske anden, men ikke mindre værdifuld Betydning end den, som deres taagede, fantastiske Forestillinger foregøglede dem.

Vilde det ikke lykkes Alkymisterne at frembringe Guld, havde man paa den anden Side tilstrækkelig mange Beviser for, at den planløse Eksperimenteren kunde ødelægge Formuer. Det var derfor navnlig fyrstelige Personer og rige Godsejere, som mente at kunne tillade sig denne kostbare Passion, og til dem søgte saa de professionelle Alkymister, som i Reglen kunde gøre Regning paa en gæstfri Modtagelse, hvis deres Præstationer nogenlunde svarede til Forventningerne; i modsat Fald var de derimod udsatte for at miste Friheden og maaske Livet. Navnlig i det 16. og 17. Aarhundrede var der ved næsten ethvert evropæisk Hof ansat en vellønnet og anset »Hofalkymist« eller »Hofchymicus«.

Det er muligt, at her i Danmark allerede Kong Kristian II har interesseret sig for Alkymi; det er i alt Fald notorisk, at hans intelligente Raadgiverske, Fru Sigbrit, har givet sig af dermed. Ogsaa Kristian III og Frederik II's Dronning Sofia har haft Interesser i den Retning. Som bekendt havde Kong Kristian IV, der utvivlsomt allerede skimtede den praktiske Betydning, Kemien kunde faa i mangfoldige Retninger, paa Frederiksborg Slot indrettet et Apotek, som bl. a. forsynede Hoffet med »Akvaviter og Parfumer«, og tillige havde han i Aaret 1609 i »Kongens Haufge« ladet anlægge et »Destillerhus« eller kemisk Laboratorium, der blev forestaaet af Dr. med. Peder Payngk fra 1610 til hans Død 1645. Payngk havde tidligere opholdt sig hos Kejser Rudolf II i Prag og var en ret ivrig Alkymist.

Da der navnlig i Slutningen af Kristian IV's Regering jævnlig blev sendt

Ertsprøver ned til København fra de nylig anlagte Kongsberg Sølvgruber, og da Møntmesteren, Kaspar Herbach, vanskeligt kunde foretage sine »Scheidninger« (Analyser) i Destillerhuset, lod Kongen 1646 opføre et særligt »Smeltehus« med en stor, muret Smelteovn og Apparater til Knusning, Udvaskning og Vejning af Ertsprøverne. Som man kan se af adskillige af Kristian IV's Breve, der endnu findes i Rigsarkivet, har disse Smeltningsarbejder interesseret ham i høj Grad, og det saa meget mere som det havde vist sig, at det norske Sølv var guldholdt. Der blev af saadant Guld, der var udvundet af norsk Sølverts, bl. a. møntet nogle saakaldte »Brilledukater«, paa hvis Revers der var præget en Brille og Inskriptionen: »Vide mira domi«, og som snart fik Ry for at være fremstillede af »alkymistisk« Guld.

Efter Payngks Død 1645 blev der ikke ansat nogen ny »Hofchymicus«; men Destillerhuset blev foreløbig passet af hans tidligere Kusk og Medhjælper Niels Holst.

Som yngre Søn af Kristian IV havde Hertug Frederik indtil sit 38. Aar ikke haft nogen Udsigt til at blive Konge. Han var født paa Haderslevhus 1609, havde faaet en særdeles omhyggelig Opdragelse og var 1634 bleven verdslig Erkebiskop i Bremen. 1643 havde han i sit 35. Aar giftet sig med den 15-aarige Sofie Amalie af Braunschweig-Lüneburg, var Aaret efter bleven udnævnt til Generalissimus og Præsident for Krigsraadet i Glückstadt og var endelig 1647 bleven Statholder i Hertugdømmerne. Saa døde den ældre Broder, Kronprins Kristian, i Efteraaret 1647, Kristian IV i Februar 1648, og et Par Maaneder senere var Hertug Frederik som Frederik III Konge i Danmark og Norge.

I sin Ungdom havde Frederik III tilegnet sig en efter Datidens Forhold særdeles grundig og alsidig videnskabelig Dannelse, og han beholdt hele sit Liv igennem Interessen for flere af de Videnskaber, som det 17. Aarhundredes Univer-

sitetslærdom omfattede. Oprettelsen af det kongelige Bibliotek skyldes, som bekendt, ham, og ved Udvidelsen og Ordningen af »Kunstammeret« lagde han Grunden til de kongelige Samlinger. I en særlig Grad interesserede Kong Frederik sig for Kemi, og han arbejdede ligesom sin Fader og Forgænger jævnlig i sit Laboratorium.

Strax efter Tronskiftet var paa Korfitz Ulfeldts anbefaling den bekendte Læge og Botaniker Otto Sperling bleven ansat som »Hofchymicus« med en Gage af 200 Rdl. aarlig; men, da Kongens Livlæge, Jakob Fabricius, beskyldte ham for at være »en Idiot i Chymien«, fik han snart igen sin Afsked. For at det da ikke skulde se ud, som om han var falden i Unaade hos Kongen, blev han udnævnt til Hofmedicus i Stedet for, og Niels Holst passede fremdeles Laboratoriet som »Destillierer«.

Kaspar Herbach forestod stadig Smeltehuset og forhandlede jævnlig i Udlandet paa Kongens Vegne om Køb af forskellige kemiske Hemmeligheder. I Sommeren 1656 var han saaledes i Amsterdam, hvor han bl. a. forhandlede med den berømte Kemiker Glauber om to »chymiske Kunster«, af hvilke den ene skulde koste 1000 Rdlr., den anden endogsaa 1000 Dukater, og saa maatte Herbach forpligte sig til ikke at meddele Hemmelighederne til andre end Kongen personlig. Et Brev fra Kaspar Herbach til Kong Frederik III ender med en Anmodning om Remisser og Ønsket om, at alle Udgifterne maa komme hundredfold igen. I en Svarskrivelse fra Kongen hedder det saa: »Betreffend das Werck von 100 Ducaten eins zu bekommen, hielte ich viel besser, wan er kunnte aus einem Ducat 100 machen«.

Tillige var Kaspar Herbach Kongen behjælpelig med Ordningen af »Kunstammeret« paa Københavns Slot, hvor han fik indrettet et særligt Laboratorium med »Destillirouf«. Han døde imidlertid 1664, og da den bekendte Læge og Kemiker Ole Borch saa to Aar senere kom

tilbage fra en 6-aarig Udenlandsrejse for at overtage Professoraterne i Kemi, Botanik og Filologi, blev han tillige ansat som »Hofchymicus«.

Frederik III's særlige Interesse for Kemi var almindelig bekendt, baade i og udenfor Danmark, og det er derfor ganske naturligt, at en Mængde trykte og skrevne alkymistiske Arbejder blev dedicerede ham; det kongelige Bibliotek ejer en meget betydelig Samling alkymistisk Litteratur fra den Tid. En usædvanlig Opmærksomhed vakte det, da den meget omtalte Alkymist, Italieneren Borri, paa Kongens Opfordring kom til København i Slutningen af Aaret 1667.

Francesco Giuseppe Borri tilhørte en anset Familie i Milano, hvor Faderen var Læge, og hvor han selv var født 1625. Efter at have gennemgaaet Jesuiterseminariet i Rom lagde han sig efter Medicin og Alkymi, men viste tillige stærk Tilbøjelighed for mystiske Sværmerier. Da han forekom Inkquisitionen mistænkelig, rejste han 1655 tilbage til Milano, hvor han forsøgte at stifte en ny Kirke og Stat, som skulde have ham selv til Overhoved. Fire Aar senere maatte han dog ogsaa flygte derfra, da Inkquisitionen indstævned ham til Rom som anklaget for Kætteri. Han mødte naturligvis ikke og blev saa i December 1660 dømt til Døden som Kætter og brændt »in effigie«.

Imidlertid havde Borri siden Flugten fra Milano opholdt sig i Tyskland, navnlig i Innsbruck, Strassburg og Frankfurt a. M., hvor han praktiserede som Læge og Alkymist. Derefter gik han til Sachsen, der som et protestantisk Land vel forekom ham sikrere, og i Dresden blev han modtaget med store Æresbevisninger af Kurfyrsten, som interesserede sig i høj Grad for Alkymi. Saavel her som i Leipzig, hvor han ogsaa opholdt sig i nogen Tid og navnlig havde Omgang med Læger, blev han betragtet som meget kundskabsrig baade i Medicin og Kemi.

Borris Ophold i Sachsen blev imidlertid ikke af lang Varighed; men i Decem-

ber 1660 kom han til Amsterdam, hvor han bosatte sig for længere Tid.

Paa det kongelige Bibliotek findes en Afskrift af Kætter-Processen imod Borri («Copia processus S. S. Rom. Ecclesiae Inquisitionis contra insignem illum hæresiar-cham et impostorem Franciscum Josephum Borri Mediolanensem»), og den latinske Afskrift har en Tilføjelse paa Tysk, som omtaler hans Ophold i Tyskland og Amsterdam, hvor han efter Rygtet »wäre ein sehr gelehrter Mann und vortrefflicher Doctor der Artzney, und hätte sehr grossen Zulauf von Menschen, die von ihm wollt geheylet werden, gleich er dann auch an vielen täglich erwieset.«

Igod Overensstemmelse hermed fortæller Holberg i sin »Dannemarks Riges Historie« om Borris Ophold i Amsterdam, at »han strax erhvervede sig saadan Reputation i Medicinen, at syge lode sig bære fra Paris og andre Stæder til Holland for at lade sig curere af ham«, og i Leonora Christina Ulfeldts Autobiografi hedder det, at hendes Mand, Korfitz Ulfeldt, paa en Udenlandsrejse »avoit aussy parlé avec un docteur, qvi étoit en grande reputation en Hollande . . . , qvi se nommoit Borri«. En fransk Læge, Sorbière fortæller i en Rejsebeskrivelse, hvorledes han har gjort Borris Bekendtskab, og omtaler ham som en høj, smuk, mørkhaaret, velskabt og velklædt Mand, der førte et elegant og selskabeligt Hus. Det fortaltes, at han gav hele Haandfulde Diamanter bort, og man mente, at han var i Besiddelse af »de vises Sten«. Sorbière betragter ham nærmest som en verdensklog Charlatan, men indrømmer, at han havde usædvanlige baade medicinske og kemiske Kundskaber.

En anden Franskmand, de Monconys, der ligeledes omtaler Borri i sine Rejseerindringer, roser hans Høflighed og Kundskabsrigdom, refererer en Del Samtaler, han har haft med ham, men beklager, at han aldrig kunde blive rigtig klog paa hans Mening om alkymistiske Spørgsmaal. Efter Monconys Optegnelser har

Borri bl. a. ytret, at ingen kunde rose sig af at have faaet den mindste Hemmelighed at vide af ham («que personne du monde ne se pouvoit vanter d'avoir eu le moindre secret de lui»), og at det var ham ligegyldigt, om man troede, han var lærd eller uvidende («qu'il lui étoit indifférent, qu'on le crût docte ou ignorant«).

En særdeles rosende Omtale faar Borri af Ole Borch, som paa sin tidligere omtalte Udenlandsrejse opholdt sig et Par Aar i Holland og kom i meget venskabelig Forbindelse med ham. Borri nævnes stadig saavel i Borchs Dagbogsoptegnelser, der findes i Manuskriptsamlingen paa det kongelige Bibliotek, som i hans og Th. Bartholins omfangsrige Korrespondance, der foreligger trykt i Bartholins »Epistolæ medicinales«.

Allerede faa Dage efter at Ole Borch, i Begyndelsen af Januar 1661, var kommen til Leyden, er Borris Navn og Adresse noteret i hans Dagbog, og nogle Maaneder senere har han besøgt ham i Amsterdam. Borch skriver, at han nok ved, Borris Navn ogsaa er vel kendt i Danmark; men i Amsterdam er han mere anset end den berømte Glauber og andre store Videnskabsmænd. Han er meget kyndig i Kemi («exercitissimi in Chemicorum arcanis ingenii»), har en stor Praxis som Læge og har mange Uvenner blandt sine Kolleger («inimicos invenit medicorum plurimos»). I Begyndelsen vidste Borch ikke rigtig, hvad han skulde tro om Borri, som altid var reserveret overfor fremmede; men efter nogle meget fortrolige Samtaler, hvorved Alkymisten meddelte Borch flere af sine kemiske Hemmeligheder, gendrev de mange falske Rygter, der cirkulerede om ham, og viste ham sit Laboratorium, optraadte Borch for Fremtiden som Borris ivrigste Beundrer og Forsvarer. Borri havde en Dag foræret Borch en Dukat af »chymisk« Guld; men om alkymistiske Spørgsmaal udtalte han sig forøvrigt yderst forbeholdent.

I sine Svarbreve til Borch havde

Bartholin oprindelig stillet sig temmelig skeptisk overfor Borris Fortjenester. Han skriver saaledes ironisk, at Borri synes at love Lægerne en gylden Tid — hvis han blot fremdeles maa have Held med sig (»Burrhus vester aureum Medicis seculum promittere videtur — si ea felicitate perennaverit«). Da Borri imidlertid gennem Borch havde sendt Bartholin en meget smigrende Hilsen, fik han en særdeles forbindtlig Genhilsen, og Bartholin ønsker nu Borch til Lykke i Anledning af hans fortrolige Bekendtskab med den »store Borri«.

I Foraaret 1662 havde Borri saa foretaget et fysiologisk Eksperiment, der vakte en umaadelig Opsigt. Han gennemskar Hornhinden hos forskellige Dyr, udpresede Øjets lysbrydende Dele, indsprøjtede draabevis en særegen Vædske, og det viste sig da, at Dyret nogle Dage senere igen havde sit Syn. Som man kan se af et Brev fra Bartholin, har Beretningen om dette mærkelige Eksperiment forbavset ham i den Grad, at han ikke vilde have troet det, hvis nogen anden end Borch havde meddelt ham det, og han erklærer, at dette Kunststykke langt overgaar alle Operationer, som baade Fortidens og Nutidens Øjnlæger har udført.

Ogsaa fra anden Side havde Borch faaet Forespørgsel om Borri. Stiftsbefalingsmanden i Aarhus, Erik Rosenkrantz havde saaledes talt med en aarhusiansk Læge, Nicolaus Andreae, som havde truffet Borri i Amsterdam og faaet af ham nogle Dukater af »alkymistisk« Guld, og Rosenkrantz beder nu Borch skaffe ham Oplysning om, hvorledes det forholder sig, saa at han selv eventuelt kan gøre Forsøget hjemme.

Under sit Ophold i Udlandet forfattede Ole Borch, som ret jævnligen rørte sin Pegasus, hele fire latinske Digte til Borri. Det første, der handler om Borri som Kemiker, begynder med en pompøs Hilsen til »Aarhundredets Hermes« og »Natures Hæder«, for hvem alt det er aabenbaret, som ellers er skjult i Verden (»Salve,

Hermes secli, Naturæ gloria, Burrhe. cui patet, occultum quicquid in orbe latet«). Hele Digtet er en uafbrudt Lovtale over Borris kemiske Kundskaber og de mærkelige Eksperimenter, han kan udføre. Det andet Poem handler om Borris Øjenoperation, som kaldes »Verdens 8. Underværk« (»Hoc est octavum terris ostendere mirum«). I det tredje Digt, som omtaler Borris alkymistiske Forsøg, priser Borch sig lykkelig, fordi deres Navne begynder ens (!), og i det fjerde og sidste, som er skrevet i Amsterdam, efter at Borch har besøgt England, Frankrig, Tyskland og Italien og er paa Hjemvejen til Danmark, kalder han Borri det mærkeligste, han har set paa hele sin Rejse.

Under sit Ophold i Amsterdam havde Borri ogsaa modtaget Besøg af andre danske Notabiliteter, saaledes af Nicolaus Steno, Ulrik Frederik Gyldenløve og Hannibal Sehested. Det har næppe manglet paa Opfordringer til Borri om at komme til København, og det er utvivlsomt, at han allerede dengang har tænkt paa at besøge Frederik III's Hof.

I Rigsarkivet findes Kopi af en Skrivelse af 25. April 1663 fra Frederik III til Generalstaterne, hvori Kongen i Anledning af et eventuelt Besøg af Borri i København (»Nachdemalen auf unsser ansinnen unser besonders lieber Anton (!) Joseph Burrus Vorhabens, sich zu uns anhero zu erheben, und eine Zeit über bey unss zu verweilen«) anmoder Generalstaterne om at tillade Borri, som »sich jetzo in Ambsterdam undter Eurer hoch- und Mögenheiten protectio befindet«, at rejse og »demselben zu fortsetzung seiner Reise auch sonsten allen geneigten willen zu erweisen«. Ligeledes findes et Pas for Borri, skrevet af Peder Schumacher, som paa den Tid var Kongens Arkivar og Bibliotekar, og undertegnet af Frederik III. Dette Pas, som er dateret 24. April 1663, er affattet paa Latin i meget smigrende Udtryk: Rygtet har jævnligen fortalt mange mærkelige Ting om den berømte

Borris enestaaende Dygtighed og Kundskaber («... fama multa sæpe nobis nec exigua de Singulari Virtute et Studijs Illustris-Sincere grateque Nobis dilecti Francisci Josephi Burrhi retulerit»); hvis han derfor skulde have Lyst til at rejse til Danmark og besøge Kongen («siqvando ipse... suscepto in Daniam itinere Nō visere velit...»), skal baade han selv og hvad han har med sig af Tjenerskab og Bagage staa under Kongens Beskyttelse («Nos ipsum et qvıcqvıd famulorum rerumqve Secum habuerit... in protectionem nostram Regiam Suscipiemus»), ligesom Kongen lover ham, at han maa komme, blive og rejse aldeles efter Forgødtbefindende («veniendi, commorandi et abeundi, qvıcunqve tempore ipse libuerit, libertatem... Regio verbo pollicemur»).

Først i Slutningen af Aaret 1666 brød Borri op fra Amsterdam. Efter et kort Besøg hos Hertugen af Braunschweig-Wolfenbüttel, der modtog ham med stor Udmærkelse, opholdt han sig i Sommeren 1667 et Par Maaneder i Hamburg, hvor han boede hos den engelske Ministerresident og traf sammen med Eksdronning Kristina af Sverrig, som hjalp ham overfor nogle hollandske Kreditorer og forstrakte ham med betydelige Summer, da hun interesserede sig meget for Alkymi.

Efter Afrejsen fra Hamborg traf Borri i Glückstadt Frederik III og Schumacher og gjorde da vel Aftale om et Besøg ved det danske Hof. Hen paa Efteraaret 1667 kom Borri saa til København. Den ældste danske Avis, Anders Bordings »Danske Mercurius«, omtaler i sit Novemberrnummer hans Ankomst i følgende Vers:

»Den Borri, som saa stoor af sagn om Verden
farer,

Til Kongen kommen er, och hannem aabenbarer
Vel mangan lönlig Kunst udi Chymisteri,
Som hand udgrundet har och er forfaren i.«

Thomas Bartholin havde forfattet et latinsk Velkomstdigt, og Kongen, som var ivrig efter at gøre nærmere Bekendtskab med den berømte Alkymist, lod ham anvise Værelser paa Slottet, stillede Heste

og Vogn til hans Disposition og gav ham en af Hoffets Adelsmænd til Opvartning.

Det er meget sandsynligt, at Kongen først og fremmest ønskede at benytte Borris Assistance til at faa større Udbytte af de norske Bjergværker og tillige muligvis finde værdifulde Mineralier i Danmark. Det er notorisk, at Borri tidligere af andre Fyrster har været brugt som metallurgisk Konsulent, og at han bl. a. har lagt sig særlig efter hensigtsmæssige Metoder til Udvinning af visse Mineraliers smaa Guldmængder. De forskellige Beretninger om, at Borri har fremstillet »chymisk« Guld — et saadant lille Stykke opbevares i Rosenborgsamlingen — maa da utvivlsomt opfattes saaledes, at han ad kemisk Vej har udtaget smaa Guldmængder af guldholdigt Sølv eller andre guldholdige Ertser. Der foreligger ingen paalidelige Beviser for, at Borri har erklæret at kunne »lave Guld«, d. v. s. fremstille Guld ved Forvandling af mindre værdifulde Metaller, og det vilde være ret meningsløst at paalægge ham Ansvar for de Misforstaaelser og fejlagtige Udtydninger, som ukyndige og fjendtlig sindede Personer bragte i Omløb. Sine første kemiske Arbejder her i København foretog Borri rimeligvis paa det gamle Slot i det Laboratorium, som oprindelig var indrettet til Kaspar Herbach. I det saakaldte »Bagtaarn« eller »Kongens Runddel«, ved den sydlige Ende af den ældste Slotsfløj, laa »Drejer-kammeret«, som tillige var Kongens Soveværelse. Under Drejerkammeret havde Kongen sit »Brevkammer«, og under det igen, i Taarnets første Etage, laa Laboratoriet og ved Siden af det et mindre Rum med en Jernkakkellovn og Hylder til at sætte Krukker og Glas paa. Selve Laboratoriet havde tre temmelig store Vinduer, forsynede med »Jerngardiner«, og en Vindeltrappe førte op til Kongens egne Værelser ovenover.

Paa Hofsnedkeren Hans Balche's Aarsregnskab for 1668—69 staar der under 27. April 1668: »3 schappen mit Riolen auffm schlosse im Rondeil gemacht,

Wo Ihr Excellentz Borrij vor Ihro Mayst Laborirt, glässer auffzusetzenn. Darfür 2 Rthlr.« Om Laboratoriets Udstyrelse faar man iøvrigt ret gode Oplysninger af en haandskreven Fortegnelse over Inventariet paa Københavns Slot 1673. Paa denne Inventarieliste, som opbevares i Rigsarkivet, er bl. a. opført:

»1 Stort Fyrshab med 4 Døre, oc behørig Hengsseler, med 2 Laasse, oc 6 aln høit, er brugeligt oc Vid macht; vdi samme schab befant sig, som Alchimisten Bori har brugt:

1 Kaaber Røgelse Car, er brugeligt,

1 Jern Distiler eller Prober oven, staaendis paa en Jern firfoed, med en Jern-dexel paa,

1 anden Jern Dito ofuen med en foed med 4re Ruller under, formeenis at Vere en Distiler eller Prober oufen til at Prøfue metal Ertz vdi, Kand schilles i fire parter oc har werit brugt i Kongens runddel,

4 Jern instrumenter, til at rage i jlden med, Vid bemelte Borries probier ofne,

1 Metaljnstrument, til at brugis, oc la-de løbe Guld igiennem spitzglas med,

1 Jerftragt til bemelte Ouffen,

12 andre Støcker Jern Verch, som Wi icke Kiente eller Vid, huortil de Kand we-re Brugelig,

4 Smaa Jernpander med Dexel, som passer sig at Kand hengis fast vden paa Prober Oufnen,

1 Liden trind Kaaber Distiler pande eller Oufen,

3 Winduers Jern Gardiner.«

Allerede kort efter sin Ankomst til København havde Borri imidlertid »bagved Børsen« indrettet et andet Laboratorium. Det var, efter hvad der berettes, en lille Træbygning, hvori Borri bl. a. egenhændig havde bygget en »philosophisk Ovn« — saaledes kaldte Alkymisterne den Ovn, de benyttede ved deres Metalforvandlingsarbejder. Da dette Laboratorium imidlertid laa temmelig afsides, naar Hs. Majestæt vilde overvære Forsøgene, og da Borri ikke vilde bryde sin Ovn ned igen, blev hele den lille Bygning, hvori Laboratoriet

var indrettet, i Foraaret 1669 transporteret fra sin oprindelige Plads paa »Saltkompagniets« Grund til »den runde Kirkeplads«, som laa der, hvor Garnisonshospitalet ligger i den nuværende Rigersgade.

Det hedder om den sjeldne Begivenhed i »Danske Mercurius«:

»Det huus, som Borri før bag Børsen loed oprette. Til sine kunstners brug i verk och drift at sette, Det hand til skibs och Lands, ret lige som det stoed,

Hen ud mod Øster-Port ubrudt forflytte loed. Hand efter bygnings art (hvad kand ey kunst paaafinde?)

Saa sær en lige-vect der indeni loed binde, Saa det af nokkerne, hvor langt mand førde det, Ey gik med mindste pind, men stoed alt rank och ret.«

Paa Resens Grundtegnning af København 1674 er denne lille Bygning ansat, og i Beskrivelsen under Tegningen betegnet som »Burrhi laboratorium instrument.—mechanic., welches aus der Saltz-compagnien-Hoff unabgebrochen, sonder Schade durch das Königl. Bootsvolk hieher gebracht.«

I Foraaret 1668 blev der efter Borris Anvisning og under hans personlige Ledelse paabegyndt nogle nye Byggeforetagender, dels ved Rosenborg Slot, dels i den nuværende Rigersgade, og ved Hjælp af en Del Kopier af Skrivelser, som er samlede i Rigsarkivets »Siellandske Tegnelser«, faar man en nogenlunde tydelig Forestilling om Størrelsen af disse Bygningsarbejder.

Først hedder det i en Skrivelse af 13. April 1668 fra Kongen til Corfitz Trolle: »Woris Naad. Willie oc befalning er, at du strax lader indplancke saa megit af dend platz, som den Runde Kirche hall'uer standet paa bagved woris haufge inden grøfften, som till det anbefalede fornøden giøris.«

Paa en Del af det nuværende Garnisonshospitals Grund havde Kristian IV begyndt at opføre en Kirke, »St. Annæ Kirke« eller »Runde Kirke«; men førend den var fuldendt, blev den nedbrudt af Fre-

derik III. Paa denne Kirkes Plads paa-begyndtes 1668 Opførelsen af en Bygning, det saakaldte »Guldhuss«, hvis Navn endnu er bevaret som Betegnelse for en Del af Hospitalet.

Fra den 15. Juli til den 23. September blev der foreløbig rekvireret 3600 Tdr. Kalk og 430 Læs Kampesten til Arbejderne ved Rosenborg. Den 15. Juli hedder det: »Obersten offuer woris Tøyhuss Oss Elschl. Marquor Rotsteen haffuer af Tøyhusset at lade følge til Bourry 100 tønder Seigberger Kalck till Arbejdet i woris lysthaffue Rosenborg«, og den 28. August skriver Frederik III til den bekendte Fæstningsingeniør Henrik Rüse: »Woris naad. willie oc befaling er, at du paa ansøgning af de paa Christianshafn med Arbejdet der opgrafne Kampesteen lader følge til woris fornødenhed med Rosenborg Fyro hundrede Læs.«

Den 1. September faar »Tyghusschriffueren« Niels Andersen Ordre til »at lade Oss Elschl. Corfitz Trolle følgagtig uere 200 td. Norsch Kalk till woris Arbeidsfornødenhed i woris haufge Rosenborg«; den 17. rekvireres yderligere 50 Læster og den 23. 100 Læster »till forⁿ brug«.

Den 19. September faar Generalmajor Rüse kgl. Ordre, »at du ingen steen till nogen lader uere følgagtig, uden der frembwijses seddel, at de udj woris haufge Rosenborg schall forbrugis«; et Par Dage senere maa han sende »30 Læss steen fra Christianshafns Fortificationsarbeide«, og samtidig rekvireres »300 td. Seigberg Kalck« fra Tøjhuset.

I en Skrivelse af 6. November anmodes Admiralitetet om »at j forschaffer de folch, som hær arbeidet wed woris haufge Rosenborg, quarteer — som tillforn«, og Bygningsarbejdet indstilles nu rimeligvis for Vinteren.

Den 19. April 1669 faar Rigsadmiralen Henrik Bjelke skriftlig Ordre fra Kongen: »at du paa ansøgning fra holmen lader følge 20 baadsfolck till at arbeide med woris Laboratorium«, og en anden konge-

lig Skrivelse, af 24. Maj, giver Pierre Alfons Terri Befaling til at have Opsyn med de Folk, som er i Arbejde hos Borri, hvorsomhelst det behøves.

Saa rekvireres den 25. Maj 50 Læster Kalk, den 3. Juni »saa megit af det stillings Tømmer ved Bibliotequet, som till bem^{te} bygning behøffuis kand«, og den 19. Juni skriver Kongen til Generalmajor Frederik Ahlefeldt, »at du lader Franciscus Josephus Burrhi were følgagtig 100 af de huggne Steen, som mod Westport findes till offuers oc icke er forbrugt.« Den 6. Juli beordres 100 Læster Kalk og »It hundrede Alne huggne Kampesteene«, den 11. August igen »It hundrede Lester Norsch Kalck«.

Den 17. August faar »Præs: Borg^m oc Raad i Kiøbenhafn« Ordre »at i strax forschaffer Franciscus Gioseppus Burrhi till woris arbeidsfornødenhed de fiire døgtige Muurmester Suenne, som hand sielf begierendis er«, den 21. rekvireres fra Tøjhuset »till Burrhi tolf tusinde af de stoere Muursteen, som fra Flenssborg kommen er«, den 31. »fire Lester Sement oc 100 Lester Norsch Kalck«, og den 25. September »Sex Tusinde af de Flenssborger Muursteen«.

I et Brev fra Kongen til Frederik Ahlefeldt hedder det saa den 19. Oktober, »at du hereffter dagligen lader were følgagtig till Burrhi Trejhundrede Mand med tillhørende Officierer till at arbeide i woris haufge Rosenborg oc andensteds, Huor hand det till woris tjeneste behøffuer, Oc till dend ende samme folck at omvexle effter Haanden, som du det Nødigst oc best magter«. Under samme Dato har Kongen givet Marquor Rotsteen Ordre til »strax at lade det Krud, som findis paa det Taarn ved Vand Konsten Her sammesteds, udj Castellet henføre«, og en halv Snes Dage senere hedder det i en Skrivelse fra Frederik III til Borri: »Wijd, at wij allernaadigst haffuer bewillget, at du det Taarn wed Wandkonsten, som till dess haffuer werit brugt till at legge Krud vdj, maa lade nedbryde og des materialier

af steen oc andit till woris arbeide i woris haufge Rosenborg at lade forbruge«.

Den sidste Rekvisition, paa 100 Læster Kalk, er dateret den 2. November, og der er da i Løbet af 1669, foruden det nedbrudte Krudttaarn, forbrugt ikke mindre end 9000 Tdr. Kalk, 18000 Mursten, 80 Tdr. Cement og 200 »Alne huggne Kampesteene«.

Den 4. December faar Generalmajor Ahlefeldt Ordre: »at du till Francisco Giuseppe Burrhi Lader følge Trejhundrede Soldater, saa lenge denne Winter warer, till woris arbejdsfornødenhed, som alle continuerlig oc foruden nogen afløssning schall arbeide«, og nogle Dage senere beordres »It hundrede Spader, 100 schuffeler oc 200 Hacher«.

Saa vel de anvendte Bygningsmaterialiers Kvanta som den betydelige Arbejdsstyrke giver et ret godt Begreb om Omfanget af disse vidtløftige Bygningsarbejder, hvis Resultat var dels en Udvidelse og Forbedring af Laboratorierne i Rosenborg Have, dels Opførelsen af »Guldhuset« paa »den runde Kirkeplads«.

De Efterretninger, man har, om Udstyrelsen af Datidens kemiske Laboratorier, er ialfald for Danmarks Vedkommende yderlig sparsomme; man maa derfor sætte Pris paa af den tidligere citerede Fortegnelse over Københavns Slotsinventarium 1673, som findes paa Rigsarkivet, nogenlunde at kunne se, hvorledes Rosenborglaboratoriet har været indrettet. Den omtalte Fortegnelse omfatter nemlig ikke alene Inventariet paa Københavns Slot, og derimellem Ting, der er nævnte tidligere som tilhørende Borri's derværende Laboratorium, men ogsaa Inventariet paa Rosenborg Slot med de vedliggende Havebygninger, og hertil er naturligt medregnet Laboratoriet.

Paa denne Liste er opført:

»Tou Kaaber Distiler Kedlr, den eene paa 3 firringer, den anden paa en half Tønde med tilhørende Kobber Køl Kiel, med tin Rør, hvoraf er en tin pib i støcher.

1 liden Kedel med en Serpentin aft Tin.

1 indmuret Bly Kedel, huoraf Dexelen er bortstiollen, som berettes.

1 Kobber Distiler Kedel paa $\frac{1}{4}$ tønde med en Stor hat oc Pibe, er ny oc indmurret.

1 Kaabber Balneum Mariæ dobbelt, med Löuwerck oc Win Druer forciret, oc trei forgylte Dragehoeder, som Rögen Vd Gaar, dertil en behørende Jern Dör oc en Rüst.

2 indmuret Jerngryder.

2 Jern Ild Klemer.

6 Jern Böiler at schure glas af med.

1 Lang Jernspade,

1 Renover Jern,

1 Jern Digeltang,

1 liden Jernscher,

En trei dobbelt reverberier oufen med 3 Jerndörre, oc tilhørende Jern Rüster vdi,
2 Oben Distiler oufne med behörig Jern Rüster,

3 Dito Oufne med tilhørende Jern Rüster,

2 Dito sant Capellen oufne, med behörig Jern Rüster,

2 Genentier own med Jern Rüst,

2 Runde Distiler ofne med Jern Rüst,

1 Athanor, 2 andre dito med Sand Capel, med Jern Rüster,

1 wind Own,

14 Store oc smaa Glas Kolber, dertil 5 hielme.«

Endvidere indeholder Inventarielisten en Fortegnelse over Destillerhusets

»Glas och Leerkrucher.

2 glas retzipienten,

2 Jern Kolber,

14 Glas Kolber, ā paa 4 Potter,

11 Blinde glashielme med Piber,

8 Rethorter, huer med 2 Rør,

40 store oc smaa retort glasse,

45 Sucher Leer Krucker,

36 smaa oc store Leer Krucker med smalle halse,

1 gl. Jerngryde med Aqua fort Distillation,

1 Dito, som er i stöcker.«

Som man ser, har Rosenborglaboratoriet været ret vel forsynet navnlig med Destillérapparater og Ovne af forskellige Konstruktioner og Størrelser; det maa kun beklages, at, saa vidt vides, intet er bevareret af dette Inventarium, som aabenbart har kostet betydelige Summer, og som vilde have givet værdifulde Illustrationer til Kemiens Historie i Danmark i det 17de Aarhundrede.

Om Borris kemiske Virksomhed under hans Ophold i København ved man næsten intet. Han var Medlem af en Kommission, som skulde undersøge Oberberghauptmann Ditlef Büllichs Administration af Kongsberggruberne, paa hans Anbefaling blev Johan Gottfried Becker kaldet til Danmark som Hofapopteker, og hans Anseelse ved Hoffet var saa stor, at han stillede Ole Borch fuldstændig i Skygge. I et latinsk Digt betragter Borch det som ganske naturligt, at Borri som Solen indtager den første Plads, medens han selv som Maanen holder sig beskedent tilbage og arbejder paa sit Værk om Kemiens Historie.

Det er rimeligt, at Borris hemmelighedsfulde kemiske Arbejder vakte en betydelig Opsigt — han lavede jo endog saa den berømte Universalmedicin »Aurum potabile« (drikkeligt Guld), et Antimonpræparat, til hvis Fremstilling han fik anskaffet en kostbar Guldkolbe; men ogsaa Borris mangfoldige heldige Kure i Tilfælde, hvor de hjemlige Læger havde opgivet alt Haab, omgav ham med et mystisk Skær.

I Begyndelsen af 1668 var Frederik III's naturlige Søn, Ulrik Frederik Gyldenløve, bleven farlig syg, rimeligvis som Følge af det ualmindelig lystige Liv, hvorved han tildels holdt sig skadeløs for sit mislykkede Ægteskab med Marie Grubbe; det lykkedes imidlertid Borri at redde ham, og »Danske Mercurius« mødte i den Anledning med en versificeret Panegyrik over den fremmede Alkymist:

»Mand hafver nylig seet en herlig lægdoms
 Prøfve,
 Som Borri gjorde paa den ædle Gyldenløfve,
 Der hand til Døden hart var sjug oc uden
 raad,
 Ja med den enne food sköt stoed i Carons
 baad.
 Mand hans høyvise Kunst, nest Himlen,
 maa tilskrifve,
 At det høyædle blood undgick och bleef i
 lifve.
 Ney: slig en dapper Helt och dyrbar Ri-
 gens Mand
 Ey maatte gaa saa snart til Dødsens mørke
 Land.
 Hvad vil Hippocrates, hvad vil Galeen
 nu sige?
 Her Borri med sin Kunst langt høy're
 veed at stige.
 Thi bör mand hannem tak, oc sær for
 denne cur,
 Som efter vor forstand gick tvert imod
 Natur.
 Hvad kand det skade mig, naar siugdoms
 verk mig knuger,
 Hvad slags af lægedom Jeg griber til oc
 bruger,
 Naar det kun hjælper mig? Jeg priser den
 med skjel,
 Som kand, med hvad det er, mig læge
 snart oc vel.«

Det følger af sig selv, at Borri ikke altid var heldig med sine Kure; men alle indrømmede, at han tilsaa sine Patienter med stor Omhu og ikke tog Hensyn til sin personlige Bekvemmelighed.

Nogle ualmindelig interessante Udtalelser om Borri findes i en Autobiografi af Etatsraad Joh. Monrath, som bl. a. skriver: »I den Tijd blef jeg och kient med den saa berømte Burrhi, som waar en Italiener, hafde Titel af Excellence, war estimeret hoss Kong Frederich som een Favorit. Kongen gaf ham huer Uge 100 Rdl. till hanss Bord, och hollt hand och som offen Taffell. Jeg spisede der et halff Aar, saa gott som huer Dag, da der

waar altijd een assemblée af alle de fornemmeste Folch. Burrhi hafde giort en sær Wenskab med mig, som self en fremmed ved mig att faa wide om Hoffets och Landets Wæsen. Mand hafde beskreffwet ham som een sær Atheist och Bedragere; saa wijt jeg kunde fornemme af hans Omgengelse, tallte hand med stor Devotion om Gud och stor Passion for alt dett, der waar dydigt. Hand hafde store Secreter i Chymien, som gjorde ham den Credit hoss salig Kongen, som waar een stoer Liebhabere; een synderlig Physiognomist till att kiende paa Folch sær deris Sygdommer, och store Secreter till att curere de Sygdomme, som ellers Docterne ei kunde cureret. Hand drog bort, der Kongen døde.«

Ogsaa her i København foretog Borri paa forskellige Dyr den fra hans Ophold i Amsterdam bekendte Øjenoperation, som selvfølgelig vakte megen Opmærksomhed, og som blev beskrevet dels af Bartholin i hans »Acta medica«, dels af Borri selv i et lille Skrift, som 1669 blev udgivet af Bartholin paa Kongens Bekostning. Borri fortæller her, hvorledes han oprindeligt havde lært Metoden af en Engländer, som han havde vist nogle kemiske Eksperimenter, og hvorledes han senere havde forbedret den anvendte Vædske, et Chelidoniumekstrakt med Kamfer. Borris Afhandling »Om Kunsten at erstatte Øjenvædskerne« (De artificia oculorum humores restituendi) er ledsaget af Afbildninger af de ved Operationen anvendte Instrumenter. Det lille Skrift blev anmeldt i et Par af Datidens lærde Tidsskrifter, »Journal des Scavans« og »Philosophical transactions«, og Borris uforsonlige Modstander, den bekendte Dr. Major i Kiel, kritiserede det skarpt i et Modskrift.

Naar Borri foretog Smaarejser, var det naturligvis paa Kongens Bekostning og med passende Ledsagelse. At han saaledes i Foraaret 1668 besøgte Kronborg med Kammerherre Diderich Schultz som Cicerone, kan man se af en Skrivelse af 10. Maj fra Frederik d. III til Fæst-

ningens daværende Kommandant, Ejler Holck: »Eftersom wi Naad. haffver bewillget Oss Elschl. Didrich Skult, Wormand, Tiener oc Kammerherre, at giøre Oss Elschl. Francisco Gioseppo Burrhi selschab till at besee wort Slott Kroneborg. Da er woris Naad. willie oc befaling, at du dennem paa festningen indlader«. En anden kgl. Skrivelse, af 30. Oktober 1669, siger: »At efftersom Wi haffuer afferdiget Jost Höeg till Giorssleff, woris Camerherre, med sig haffuende Franciscus Giosepus Burrhi, herfra till Wor gaard Fredrichsdal, dernest till Wort Slot Fredrichsborg oc derfra till Frydendal, Item derfra till Kongsdal, oc siden paa hiemreissen till Roschild, oc igien hid till Woris Residents Stad Kiöbenhafn. Thij biude Wi hermed oc befalle Wore Ambtmend, Ambtsforvaltere, Borgm. oc Raad, Fogeder oc andre Vedkommende, at de forschaffer dennem med en tiennere for huer persohn, fornöden Underholdning till Mad oc Øl, Item tuende Borger Vogne med tilhörige Heste, Saa de uden ald ophold oc forhindring paa forschrefne Reisse kand afstedkomme. Oc befallis woris toldere i Kiöbstederne, huor de hermed ankommer, at de afbetalle, huis deris fortæring sammesteds i forschrefne maade belöbe kand, Huilcket bemelte Toldere saaledis paa tilbörilige Steder i deris Regenschaber imod forschrefne Jost Höegs Quitering schal blifve gotgiort.«

Borri var nu en Mand paa omtrent 45 Aar og vistnok træt af det omflakkende Liv. Det synes at have været hans Hensigt at slaa sig til Ro i Danmark; men han havde saa mange Modstandere, at det var let at forudse, at hans Stilling vilde blive uholdbar, naar Kongen, hos hvem han stadig var højt anskreven, døde. Det viste sig da ogsaa, at Borris Rolle var udspillet, saasart Frederik d. III var død, d. 9. Februar 1670.

Det blev fortalt, at Borri, endnu medens Kongen laa paa Dødslejet, forlangte sin Afsked efter en heftig Disput med fem kongelige Medicis, og i et Brev fra den

daværende engelske Konsul i Helsingør, John Paul, hedder det, at Borri Dagen efter Frederik III's Død forlangte sin Afsked af Misfornøjelse over, at han ikke var tagen paa Raad med under Kongens Sygdom, og rejste bort faa Dage senere.

I sine historiske Dagbogsoptegnelser giver Biskop Jens Bircherod i Aalborg ogsaa en Beretning om Borris Afrejse fra Danmark:

»Den navnkundige Franciscus Josephus Burri, som sig paa en Tid lang i Kiöbenhavn havde opholdt og vaaren hos Kong Frederik i stor Grace og Æsteme, vilde obtrudere hans Majestæt sin Cuur og foreskrive de andre medicis visse Recepter mod Kongens Sygdom; men den gamle Doctor Povel Moth og de andre doctores satte sig der heftig imod. Hvorfor han, (efterdi han desforuden var hos Kronprindsen, som siden blev Konge, ikkun i ganske slet Credit), blev malcontent, og, saasomt Aanden var af Majestæten, rejste i en Skynding over til Sverrig.«

En samtidig hollandsk Avis, »Hollantse Mercurius«, beretter, at Borri efter lang Solliciteren fik Pas udleveret af den unge Konge, som ikke vilde se ham, og at han tidlig den næste Morgen, saasomt Byportene var aabnede, forlod København for at undgaa Overfald af Pøbelen, der et Par Dage tidligere havde været ved hans Dør for at faa fat paa ham og havde skældt ham ud for en Landløber, som havde kostet Kongen 100,000 Rdl.

I Rigsarkivet findes Kopier af to kongelige Pas, der blev udstedte for Borri d. 15. Februar 1670, et dansk og et latinsk. Det danske Pas lyder saaledes: »Eftersom Franciscus Josephus Burri agter sig her udaf Riget at begifue. Da biude vi hermed och befale Voris Amtmænd, Amptsforvaltere, Præsidenter, Borgemeister och Raad, fougder och alle andre wedkommende, som dette Voris Bref andvissis, at de lader hannem fri og ubehindret passere.« Det latinske Pas er en længere Skrivelse, konciperet af Schumacher og holdt i en særdeles anerkendende og vel-

villig Tone. Det hedder heri, at Borri i de sidste to Aar trolig har ydet den afdøde Konge et værdifuldt Arbejde og har vist sig i Besiddelse af en overlegen Aands sjeldne og beundringsværdige Evner (»raras et admirandas sublimis ingenii dotes probaverit«). Da han nu har taget den Beslutning at rejse bort (»capto abeundi consilio«) giver Kongen ham velvilligt og naadigt Rejsetilladelse (»eum benigne clementerqve dimittimus«). Borri anbefales derfor til alle udenlandske Regenters og Øvrigheders Velvillie, saa at de tillade ham at rejse frit og sikkert med Tjenerskab og Bagage (»cum famulis sarcinisque suis libere tutoque proficisci sinant«).

Af de Bygninger, som var blevne opførte under Borris Ledelse, fik kun Guldhuset Lov til at blive staaende, rigtignok med en ganske anden Anvendelse — først som Kvæsthus, senere som militær Klædefabrik. De mindre Bygninger blev nedbrudte allerede tre Fjerdingaar efter, at Borri havde forladt Danmark.

I en Skrivelse af 9. November 1670 fra Kristian V til Frederik Ahlefeldt hedder det saaledes: »Wi haffuer effter din allerunderd. Begiering allern. Bevilget och tilladt, at du till dend nye Nørreportis opbyggelse och forferdigelse udi Voris hauge maae Lade nedbryde och affhendte den muur og fundamentsteene, som af Bourrhi Verck och forrehaaffuende Biugning derssamstedts endnu findis,« og d. 13. December skriver Kongen til Marquor Rotssteen: »Woris allern. Villie och Befaling er, at du det huus, som Burri hafde paa den runde Kirchegaard, lader nedbryde och tömmerit ssaavell som andre materialier till anden nyttig Brug lader henføre och forvare«.

Omtrent et Aarhundrede senere skriver Pontoppidan i »Origines hafnieneses«: »Østenfor Rosenborg i Rigens Gade er Guld-Huset, som nu omstunder svarer bedre til sit Navn, ved at spare en god Del af Landets Sölv og Guld, end da det Anno 1668 blev bygget og saaledes kaldet efter sin første Bestemmelse, hvilken var at

giøre Guld ved Alchymistiske Operationer. Den Italienske Doct. Burri, som siden havde en underlig Skiebne, stod vel anskreven hos Kong Frederico III, hvis Lyst til samme Studium er bekendt. Slutningen var som sedvanlig. Man beholdt det dertil opbygte Huus med sine Ovne og store Indretninger, Huset beholdt ogsaa sit Navn af Guld, i hvis Sted man først brugte det til et Quæst-Huus, men i dette Seculo til et Fabrik-Huus, der at giøre Klæde og deslige uldne Vare til Armeens Mondering.«

Det var Borris Plan at tage til Konstantinopel; men undervejs blev han stanset i en lille By i Mähren og ført til Wien, hvor han kurerede Kejser Leopold for Virkningerne af en Forgiftning.

Paa Forlangende af den pavelige Nuntius blev han imidlertid sendt til Rom, hvor hans gamle Proces blev genoptaget, i Efteraaret 1672 maatte han afsvære sine kætterske Meninger og blev saa dømt til livsvarigt Fængsel paa Engelsborg.

I Efteraaret 1670 havde »Danske Mercurius« bragt en Meddelelse om Borris Fængsling:

»Af Ildens leede brand til Rom mand
 Borri spaæde:
 Men hand af Pafven dog fik ævig fængsels naade,
 Af Glöder oc af Ild hand för sin næring
 nöed,
 Thi loed oc Ilden sig ey bruge til hans
 Död.«

Efter den endelige Domfældelse hedder det:

»Den vrang Lærdoms fejl, som Borri
 för ved hængde,
 Den haver hand til Rom (thi Nöden hannem
 trængde)
 Gienkaldet nyligen, og nu vil uden skrömt
 Catholisk være slet: Er dog til Fængsel
 dömt.«

Det skyldtes rimeligvis især den tidli-

gere svenske Dronning Kristina, som i sine sidste Aar var bosat i Rom, at Borri fik Tilladelse til i Fængslet at beskæftige sig med kemiske Arbejder og modtage Besøg, navnlig af tilrejsende fyrstelige Personer, som ønskede at konsulere den berømte Læge og Alkymist.

Ti Aar efter Borris Afrejse fra Danmark var der bleven udstedt et nyt Pas for ham. Der staar i »Siellandske Register« for 1680: »Anno 1680 d. 9^e Martij Blef efter Doctor Thomas Bartholinij Ansøgning et Pas paa Nye til Francisc. Jos. Burrhi Expederit, med Kongens haand oc Zeigel under, Ord fra Ord som det Pas oc afsched, hand sich Dend 15^e Februarij Anno 1670, oc af samme Aar oc Dags dato, som det findis i dend Siellandske Registrant Bog.«

Hvad Grunden var til Udstedelsen af dette Pas, ved man ligesaa lidt, som hvorfor Borri selv 1690, tyve Aar efter, at han havde forladt Danmark, søgte et Slags Anbefaling fra den danske Konge. Anbefalingen blev sendt ham, naturligvis affattet paa Latin, og en Kopi findes i Rigsarkivet. Skrivelsen omtaler, hvorledes Borri havde udført sit Hverv hos den afdøde Konge med særlig Paalidelighed, Flid og Dygtighed, og at han efter Kongens Død havde forklaret, at han havde faaet isinde at rejse bort og tage Ophold hos andre Nationer (»se in animum induxisse hinc emigrandi et domicilium apud alias gentes constituendi.«) Han var da bleven afskediget i Naade, og alle og enhver, som fik Kongens Skrivelse at se, opfordredes til at vise Borri al mulig Velvillie (»ut ipsum omni favore et quibusvis aliis amicitiae et humanitatis officiis prosequantur.«)

Et Par Aar senere fik Borri Besøg af et Medlem af det danske Kongehus. I en Dagbog over den 21aarige Kronprins Frederiks, den senere Konge Frederik IV's Rejse i Italien i Aaret 1692, hedder det under 29. Marts om et Besøg paa »Castehl St. Angelo« i Rom: »Alhir habe ich mit dem Porrius geredet, auch wegen

Meiner Gesundheit mich befraget absonderlich, was Ihm von dass husten deuchte, ob einige gefahr von der Schwind Sucht desshalber zu vermuthen war, worauf mich von dem allen frei gesaget, auch auf Sein wort nur sicherlich glauben solte, wann ich nur dass Jenige man gebrauchen würde, welches Ehr mir geben will, Indem es mir die Brust Gut machen thate; Hirauf fragten wir Ihn, wass man ferner gebrauchen solte, worauf Er diesen raht gabe, einen Sommer die Milch Chur nuhr man anzunehmen, auch darbei Gesund und Starck wärden, auch Spahsirren solte ich alle tage zu Pferde ohder fuhs 1 oder 2 Stunden, man dieses solte ver Ursachen,

dass ich Follenkommen Fors und Gesundheit dar Von nehmen würde, es deucht nur aber Billich sein; hirauf sprach Er auch von ein wasser nicht minder einzunehmen Teglich von mir machen zu lassen, so sich entlich noch hören liess. Er wirt von vielen vor ein Scharlatan gehalten.«

I Fængslet paa Engelsborg døde Borri d. 20. August 1695, 70 Aar gammel. Efter sin Død som, medens han levede, blev han overordentlig forskellig bedømt; men, at han var en ualmindelig interessant Personlighed og en efter Datidens Forhold meget kundskabsrig Mand, kan næppe bestrides.

Foreningens Bibliotek.

Ny Tilgang.

(Fortsættelse fra forrige Aargang, Side 113).

1— 76. Fra Arkiv og Musæum. Kbhvn. 1899—1902. 1 Bd. 1— 77. Det nye Aarhundrede. Kbhvn. 1904. 2 Bd. 5— 32. »Hafnias« Multiplikationstabeller. Kbhvn. 1897. 5— 33. Hjelmslev, Johs. Deskriptivgeometri. Kbhvn. 1904. 2 Bd. 6—110. Sieveking, Herm. Anleitungen zu den Übungen im Physikalischen Institut. Karlsruhe 1903. 6—111. Schmidt, G. C. Die Kathodenstrahlen. Braunschweig. 1904. 6—112. Oppenheimer, E. H. Theorie u. Praxis d. Augengläser Berlin 1904. 7— 42. Autenrieth, Wilh. Auffindung der Gifte u. stark wirkender Arzneistoffe. 3. Aufl. Tübingen u. Leipzig. 1903. 7— 43. Bjørn-Andersen, H. Deorganiske Stoffers kemiske Reak-	tioner samt deres Anvendelse i den kvalitative Analyse. Kbhvn. 1904. 7— 44. Curis, S. Untersuchungen über die radioaktiven Substanzen 2. Aufl. Braunschweig. 1904. 7— 45. Thunberg, T. Grundlinjer för Undervisning i oorganisk Kemi. Stockholm. 1904. 8— 48. Peterson-Kinberg, Willy. Wie eine moderne Teerdestillation mit Dachpappenfabrik eingerichtet sein muss. Wien u. Leipzig. s. a. 8— 49. Voss, Fritz. Das Beizen u. Färben des Holzes in modernen Farben. Düsseldorf s. a. 8— 50. Köhler, Hippolyt. Die Chemie u. Technologie der natürlichen und künstlichen Asphalte. Braunschweig. 1904. 8— 51. Linke, Friedrich. Die Malerfarben. Stuttgart. 1904.

- 8— 52. Horatius, Theodor. Die Fabrikation der Aether u. Grundessenzen. 2. Ausg. Wien. etc. 1895.
- 8— 53. Popper, Heinr. Die Fabrikation d. nichttrübenden ätherischen Essenzen u. Extracte. Wien, etc. 1889.
- 12— 43. Haedicke, Hermann. Die Technologie des Eisens. Leipzig. 1900.
- 12— 44. Henselin, Ad. Lehrbilder f. Baustoffkunde. Berlin. 1903.
- 15— 39. Ewing, I. A. The Strength of Materials. 2. Udg. Cambridge. 1903.
- 16— 88. Mosler, Hugo. Konstruktion u. Berechnung von Selbstanlasern. Berlin 1904.
- 16— 89. Freytag, Fr. Hilfsbuch f. d. Maschinenbau. Berlin. 1904.
- 16— 90. Buhle, M. Technische Hilfsmittel zur Beförderung u. Lagerung v. Sammelkörpern (Massengütern). 2. Theil. Berlin. 1904.
- 16— 91. Brand, Julius. Technische Untersuchungsmethoden zur Betriebskontrolle. Berlin. 1904.
- 18— 49. The Lokomotive of To-Day. 3. Ed. London 1904.
- 19— 34. Haeder, Herm. Die Gasmotoren, Duisburg a/Rh. 1904.
- 19— 35. Stodola, A. Die Dampfturbinen. Berlin. 1904.
- 20— 33. Hodgson, R. B. Machines and Tools employed in the Working of Sheet Metals. Manchester. 1903.
- 20— 34. Derwoort, W. H. van. Modern Machine Shop Tools. 4. Ed. London. 1904.
- 24— 24. Teller, C. Ph. Forelæsninger o. Vandbygning II—IV. Kbhvn. 1902—03.
- 25— 16. Teller, C. Ph. Forelæsninger o. Fundering. Kbhvn. 1903.
- 25— 17. Schreib, H. Wasserpilze u. Kalkreinigung. Berlin 1904.
- 26— 41. Seyffart, I. Kesselhaus- und Kalkofen-Kontrolle. 2. Aufl. Magdeburg u. Wien 1904.
- 26— 42. Schweer, W. Graphische Rohrbestimmungs-Methode für Wasserheizungs-Anlagen. München u. Berlin 1904.
- 26— 43. Brauss, Ed. Handbuch zur Berechnung der Feuerungen, Dampfkessel, Vorwärmer etc. Hannover 1904.
- 28— 64. Bruun, I. B. Elektriske Anlæg til Stærkstrøm. Kbhvn. 1904.
- 28— 65. Wilke, Arthur. Handbuch der elektrotechnischen Praxis I. Schücke, Carl. Die Massenfabrikation der elektrischen Präzisionsapparate. Stuttgart 1903.
- 28— 66. Christensen, Arnold. Elektriske Maalemetoder. Kbhvn. 1903.
- 28— 67. Heepke, Wilh. Die elektrische Raumheizung. Halle a/S. 1903.
- 28— 68. Le Blanc, Max. Lehrbuch d. Elektrochemie. 3. Aufl. Leipzig 1903.
- 28— 69. Arnold, E. Die Wicklungen der Wechselstrommaschinen. Berlin 1904.
- 28— 70. Weil, Th. Die elektrische Bühnen u. Effekt-Beleuchtung. Wien u. Leipzig 1904.
- 28— 71. Loppé, F. Machines électriques. Paris. 1904.
- 28— 72. Herzog, Siegfried. Elektrotechnisches Formelbuch. Leipzig 1904.
- 29— 31. Strecke-Karl. Die Telegraphentechnik. 4. Aufl. Berlin 1904.
- 29— 32. Statstelegrafen 1854—1904. Kbhvn. 1904.
- 30— 33. Langbein u. Frieszner. Galvanoplastik u. Galvanostegie. 4. Aufl. Leipzig 1904.
- 35— 17. Hansen, C. Forelæsninger over moderne Skibsbygningskunst. Kbhvn. 1903. I Tekst. II Planer. Kbhvn 1903.
- 37— 56. Hasluck, Paul N. The Han-

- dymans Book. Woodworking. London u. A.
- 40— 23. Borgmann, Joseph. Die Rotlederfabrikation.
- 42— 65. Klemm, Paul. Handbuch d. Papierkunde. Leipzig 1904.
- 42— 66. Martensen, H. Vilh. Fra mine første Aar i C. A. Reitzels Boglade. Kbhvn 1904.
- 44— 38. Nyebølle, Johan. Bindingslære. Randers 1903.
- 48— 32. Weis, Fr. Om Æggehvidestoffernes Omdannelser under Maltning og Brygning. Kbhvn. 1904.
- 48— 33. Weis, Fr. Om Tilvirkning af bayersk Øl. Kbhvn. 1904.
- 48— 34. Wilfert, Adolf. Presshefe, Kunsthefe u. Backpulver. Wien u. Leipzig 1904.
- 48— 35. Bersch, Josef. Die Essig-Fabrikation. Wien etc. 3. Aufl. 1886.
- 49— 21. Dümmler, K. Handbuch der Ziegel-Fabrikation. Halle a/S. 1900.
- 49— 22. le Chatelier, M. H. Constitution des mortiers hydrauliques. Paris 1904.
- 54— 63. Réé, P. J. Kunsten i Haandværket. Kristiania. 1904.
- 55— 35. Klasen, Ludvig. Bau der Fabrikschornsteine. Wien 1903.(A).
- 55— 36. Hagn, H. Schutz v. Eisenkonstruktionen gegen Feuer. Berlin 1904.
- 56— 36. Møller, Alfr. Billige Boliger. Kbhvn. 1904. (B).
- 56— 37. Wagner, Fr. Arbeiterwohnungen (Særtryk) s. l. a.
- 57— 28. Corell, Ferd. Schweizer Brunnen. Frankfurt a. M. (B).
- 59— 68. Savels, C. A. Der Dom zu Münster im Westfalen. Münster i. W. 1904. (B).
- 60— 51. Danske Herreborge fra det 16. Aarhundrede. Kbhvn. 1904. (B).
- 61— 64. Nyblom, Helene. Maleren J. Roed. Kbhvn. 1904.
- 61— 65. Ostwald, W. Malerbriefe. Leipzig 1904.
- 64— 45. Schmid, H. S. Stilforsk. Paa Dansk ved Alf. Møller. Kbhvn. 1903.
- 64— 46. Heiberg, J. L. Italien. Kbhvn. 1904. (A).
- 66— 29. Bie, Valdemar. Lysets Anvendelse i Lægevidenskaben. Kbhvn. 1904.
- 70— 49. Nyrop, C. Etudes sur l'Industrie danoise. Kbhvn. 1878.
- 70— 50. Beretning om Forhandlingerne paa Danmarks Industri- og Haandværkerforeningers Centralmøde i København 1879. Kbhvn. 1879.
- 70— 51. Nyrop, C. Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk 1879—1904. Kbhvn. 1904.
- 71— 75. Christiania Glas-Magasins Udstilling 1899. Krist. 1899.
- 72— 29. De første 19 Aar indenfor Foreningen af Fabrikanter i Jærindustrien i København. Kbhvn. 1904.
- 72— 30. Bergh, Edv. Matrikel öfver Handtverks- och Fabriksförhållandena i Helsingfors etc. Helsingfors 1904.
- 73— 38a Nyrop, C. Nogle Gewohnheiten. Kbhvn. 1904.
- 73— 39. Vedtægt for Københavns Tømmerlaug fra 1. Jan. 1862. Kbhvn. 1877.
- 73— 40. Beretning om Skomagerlaugets Stiftelses Virksomhed 1853—1903. Kbhvn. 1903.
- 73— 41. Berg, R. Snedkerlavet 1554—1904. Kbhvn. 1904.
- 74— 37. Landøkonomisk Aarbog 1904. Kbhvn. 1904.
- 77— 25. Stribolt, V. Principperne i vor Kvægavl. Odense 1904.
- 77— 26. la Cour, I. C. B. Docent Stribolts Teorier. Jerseykøer contra dansk Malkekvæg. Odense 1904.

- 77— 27. Vejledning i Silkeavl. Kbhvn. 1904.
- 78— 12. Jensen, Fr. Fiskeopdræt som Bierhverv i Landbruget. Vejen 1904.
- 79— 59. Wilkens, Cl. Det produktive Samfund. Kbhvn. 1904.
- 79— 60. Einarsen, Einar. Gode og daarlige Tider. Kbhvn. og Kristiania 1904.
- 79— 61. Krapotkin, P. Haandens og Hjernens Arbejde. Kbhvn. og Kristiania 1904.
- 80— 65. Bang, Gusta v. Den socialistiske Fremtidsstat. Kbhvn. 1903.
- 83— 57. Øllgaard, H. F. Lov om Forfatterret og Kunstnerret. Kbhvn. 1904.
- 86— 68. Betænkninger afgivne af den af Finansministeriet nedsatte Landbrugstoldkommission. Kbhvn. 1900.
- 87— 21. Kohl, Louis. Tysk Handels Korrespondance. Kbhvn. 1904.
- 87— 22. Grimshaw, R. Werkstatt-Betrieb u. Organisation. Hannover 1903.
- 88— 89. Berdrow, Wilh. Ill. Jahrbuch der Weltreisen. 3. Bd. Leipzig—Wien 1903—04.
- 88— 90. Fischer-Hansen, C. Fra Amerika. Kbhvn. 1903.
- 88— 91. Christmas, W. Australien og Ny Zealand. Kbhvn. 1903.
- 88— 92. Mylius Erichsen, L. Den jydsk Hede. Kbhvn, 1903.
- 83— 93. Rasmussen, Vilh. Japan. Kbhvn. 1903.
- 88— 94. Daae, Peter. Om Chicago. Kristiania 1903.
- 88— 95. Ehrencron-Müller, V. Korea og Koreanerne. Kbhvn. 1904.
- 88— 96. Leipzig im Jahre 1904. Leipzig s. a.
- 89— 91. Sverdrup, Otto. Nyt Land. 2. Bd. Kristiania 1903.
- 90— 53. Kolderup, Rosenvinge, L. Grundtræk af Planteanatomien. Kbhvn. 1903.
- 90— 54. Kølpin Ravn, F. Forplantning og Arvelighed. Kbhvn. 1904.
- 90— 55. Feddersen, Arthur. Havet. Kbhvn. 1903.
- 90— 56. Johannsen, W. Lærebog i Plantefysiologi. 2. Udg. Kbhvn. og Krist. 1904.
- 90— 57. Henriksen, H. P. Bestemmelsetabeller over de i danske Farvande forekommende Fiskearter. Silkeborg 1904.
- 90— 58. Weis, Fr. I evig Sne og tropisk Hede. Kbhvn. 1904.
- 91— 21. Ussing, N. V. Vejledning i Krystallografi og Mineralogi. Kbhvn. 1903.
- 91— 22. Madsen, V. Jordens Udviklings Historie. Kbhvn. 1904.
- 91— 23. Ussing, N. V. Vulkaner og Jordskælv. Kbhvn. 1904.
- 92— 50. Winther, Chr. Radium og de andre radioaktive Stoffer. Kbhvn. 1904.
- 92— 51. Rasmussen, Vilh. Verdensudviklingen. Kbhvn. 1903—04.
- 92— 52. Meyer, Kirstine. Radium og de radioaktive Stoffer. Kbhvn. 1904.
- 94—100-2. Ottosen, Joh. Folkenes Historie (Rom, Republiken, Kejsertiden) Kbhvn. 1904.
- 94—101. Höttsch, Otto. Die Vereinigten Staaten von Nordamerika. Bielefeld u. Leipzig 1904.
- 94—102. Munch, P. Det danske Folks politiske og nationale Gennembrud efter Julirevolutionen 1830—48). Kbhvn. 1904.
- 94—103. V. Hørup i Skrift og Tale. 1—3. Bd. Kbhvn. 1904.
- 97— 91. Meldahl, F. og V. Johansen. Det kgl. Akademi for de skønne Kunster 1700—1904. Kbhvn. 1904.
- 97— 92. Drachmann, A. B. Fra den romerske Kejsertid. Kbhvn. 1903.
- 97— 93. Olrik, Jørgen. Borgerlige Hjem i Helsingør. Kbhvn. 1904.

- 98— 58. Madsen, Karl. Fortegnelse over den kgl. Malerisamlings Billeder af ældre Malere. Kbhvn. 1904.
- 98— 59. Dedekam, Hans. Om Museumsordning særlig med Hensyn til Kunstindustrimuseer. Kristiania 1904.
- 99— 94. Gravesen, H. Salmedigteren Hans Adolf Brorson. Kbhvn. 1903.
- 99— 95. Jørgensen, G. Luther og hans Tid til 1518. Kbhvn. 1903.
- 99— 96. Tietgen, C. F. Erindringer og Optegnelser. Kbhvn. og Kristiania 1903.
- 99— 97. Washington, Booker, T. Op fra Slavestand. Krist. 1903.
- 99— 98. Pedersen, P. Storgaard. N. J. Fjord. Kbhvn. 1904.
- 102— 30. Just-Nielsen, L. Selskabet de danske Forsvarsbrødre i København. 25 Aars Foreningshistorie 1879—1904. Kbhvn. 1904.
- 102— 31. Jensen, J. A. D. Lærebog i Navigation. Kbhvn. 1903.
- Haandbiblioteket.*
- 104— 32. Vejledning til Forstaaelse af Lov om Formue- og Indkomstskat til Staten. Kbhvn. 1904.
- 105— 19. Norges Eksportkalender 1904. Kristiania 1903.
- 105— 20. Meyers Vareleksikon. 1—2. Bd. Kbhvn. 1902—04.
- 106— 22. Katalog over Erhvervelsen af nyere udenlandsk Litteratur ved Statens offentlige Bibliotheker ved E. Gigas. 1—2. Bd. Kbhvn. 1902—03.
- 107— 45. Hagers Pharmaceutisch-technisches Manuale. 7. Aufl. Leipzig u. Berlin 1903. 1—2. Bd.
- 107— 46. Haydn's Dictionary of Dates. London 1904.
- 107— 47. Teknisk - Maritim Ordbog. Kbhvn. 1904.
- 107— 48. Herzog, S. Elektrotechnisches Auskunftsbuch. München u. Berlin 1904.
- 107— 49. Skeel-Gjørting, Fr. Esperanto-Dansk-Norsk Ordbog. København 1904.
- 108— 43. Cohr's Atlas öfver Sverige. Stockholm 1904.
- 108— 44. Geelmuyden, B. Lomme-Atlas over Norge. Kristiania 1893.

Forenings- Meddelelser.

Onsdagen den 21. Juni 1905 holdt Bestyrelsen Møde. Tilstede var den fungerende Formand (Stephensen), Bonnesen, Fraenckel og Hansen.

Protokollen for forrige Møde oplæstes, godkendtes og underskrevet.

Den fungerende Formand gav derefter en Række Meddelelser om de siden sidste Møde ind- og udgaaede Sager.

Paa Indstilling af det tekniske Selskabs Udvalg for kunstindustrielle Opgaver var den Dalhoffske Præmie tildelt Tegner Knud V. Engelhardt.

Udenrigsministeriet havde under 3. Juni sendt Foreningen Afskrift af en Beretning fra den kgl. Konsul i Malmø om en Konkurrence i Levering af Sporvogne.

Fra Kgl. dansk Yachtklub var modtaget Meddelelse om, at Industriforeningens Vandrepræmie til Fremme af dansk Skibsbygningskunst var bleven vunden ved den den 5. Juni foranstaltede Sejlads af Kutter »Paradox«, tilhørende Fabrik-ejer Chr. Hasselbalch. Kutteren er konstrueret af Apotheker Alfred Benzons, bygget hos Baadebygger Jac. Svendsen, Refshaleøen, medens Sejlene er syede hos Sejlmager E. Andersen, Bredgade 32. Disse tre herrer vil derfor faa tilstillet Industriforeningens Diplom.

Mindre Meddelelser.

Parson Dampturbinen vinder stadig større og større Interesse alt som Erfaringsmaterialet voxer gennem aarelang Drift med saadanne Turbineanlæg. — Der findes allerede flere, navnlig i England og Tyskland, og paa de respektive Landes Ingeniørmøder fremlægges Resultaterne af de omhyggeligste Maalinger ved disse, samt andre Iagttagelser uuder Driften, der maatte kunne tænkes at have almen Interesse.

Blandt Beretninger om Parsonsturbiner er der en fornylig offentliggjort, der sikkert tør paaregne nogen Opmærksomhed.

Som Kraftmaskine St. Louisudstillingens store 600 Kilowatts Westinghouse Dynamo har været anvendt en direkte til Dynamoen koblet Damp-turbine, System Parson. Denne havde ved Udstillingens Slutning sat en smuk Rekord, idet den nemlig siden sin Igangsættelse $\frac{20}{6}$ 04 og lige til Udstillingsafdelingens Lukning $\frac{2}{12}$ 04 har været i uafbrudt Drift leverende The Westinghouse Electric and Manufacturing Co.'s Udstilling den nødvendige Electricitet til Lys, Kraft etc. Den havde altsaa gaaet i 3962 Timer uden et Øjeblik Standsning; og skønt Belastningen har svinget fra 95 pCt. til 125 pCt. af Normal-ydeevnen har den holdt sin Hastighed ganske uforandret -- nemlig 3600 Omdrejninger pr. Minut. Hastighedsvariationerne har i alt Fald været saa smaa, at de ganske har unddraget sig Maalinger ved almindelige Midler. -- Det er en smuk Præstation. —

De engelske Kullejers Tilstrækkelighed har i de senere Aar gentagende Gange været Genstand for Diskussioner, og ængstelige Sjæle har Gang paa Gang hævdet, at Lejerne sikkert i Løbet af en kortere Aarrække vilde være fuldstændig udtømte. Det er overflødigt nærmere at begrunde den skæbnesvangre Betydning det vilde

have for den engelske Industri, hvis den virkelig inden længere Tid kom til at staa overfor en kendelig Kulmangel. Diskussionen om Kulspørgsmaalet resulterede foreløbig i Nedsættelsen af en kongelig britisk Kommission, der efter at have afsluttet sine Undersøgelser nu for kort Tid siden har udsendt en Beretning, der sikkert vil være en Berørligelse for de ængstelige. Af Beretningen fremgaar, at Englands tilgængelige Kullejer rummer godt og vel 100 Milliarder Tons, idet man gaar ud fra, at det vil være umuligt med Fordel at bearbejde Kullejer, der er mindre end $\frac{1}{3}$ Meter tykke og ligger mere end ca. 1200 Meter under Jordens Overflade, hvorfor saadanne er ladet ganske ude af Betragtning.

I Øjeblikket brydes ca. 167 Millioner Tons Kul om Aaret, og under den Forudsætning, at Forbruget i de kommende Aar vil stige til gennemsnitlig 250 Millioner Tons, vil de ovennævnte 100 Milliarder slaa til i 400 Aar. Nu er det imidlertid sandsynligt, at det engelske Kulforraad vil holde endnu længere ud. Fordi vi i vore Dage ikke formaar at bearbejde Minerne stort dybere end til 1200 Meter, er det jo ikke givet, at de kommende Aarhundreders Teknik vil staa lige saa magtesløs overfor Kullag, der ligger endnu dybere.

En følelig Kulmangel vilde iøvrigt have den teoretisk ret betydningsfulde Virkning, at man med Iver vilde kaste sig over Udnyttelsen af anden naturlig Energi, ligesom ogsaa Sprit og Mineralier vilde faa forøgede Chancer til Anvendelse ved Kraftværker. Navnlig Tørvene, Kullets nære Frænde, vilde lukrere ved en Prisstigning, og der vilde komme Fart i Arbejdet paa rationel Udnyttelse af Tørvemoser. For England selv vilde de store Mængder af hidtil ret værdiløse Kulaffald sandsynligvis blive Raaemne for en udstrakt Brikeindustri, en Industri, der i Øjeblikket drives, men som ikke synes lønnende.

